

ченного договору в случаях, когда аудитор после заключения договора узнал, что он имеет прямые родственные отношения с руководством заказчика либо личный имущественный интерес у заказчика, а также в случаях, когда аудитор является членом руководства, учредителем или собственником проверяемого хозяйствующего субъекта, его работником или работником (собственником) дочернего предприятия, филиала или представительства проверяемого хозяйствующего субъекта.

Соглашением сторон в конкретном договоре могут быть предусмотрены и иные обязанности аудитора (аудиторской фирмы).

В ходе выполнения договора аудитор несет также и профессионально-этические обязанности, которые необходимо, по нашему мнению, отразить в специальном нормативе профессионального поведения, содержащем этические нормы, обязательные для аудиторов.

*О.М. Ситник, канд. юрид. наук,
Т.В. Колісник*

ПРЕДМЕТ ТА ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

До цього часу у вітчизняній юриспруденції не вироблено єдиного поняття міжнародного приватного права, більш того, як свідчить аналіз сучасної юридичної літератури, зокрема, автори підручників та посібників дають різні визначення міжнародного приватного права або взагалі не визначають такого поняття. Це пояснюється, на наш погляд, тією обставиною, що навіть дотепер нема єдиного сприйняття основного у теорії міжнародного приватного права питання про його предмет, що у свою чергу породжує безкінечні суперечки з приводу багатьох інших проблем: про співвідношення міжнародного приватного права та міжнародного публічного права, про склад норм міжнародного приватного права, їх природу, про види джерел міжнародного приватного права...

Безумовно, що для припинення суперечок з вказаних та інших питань необхідно виробити єдине сприйняття предмета правового регулювання у галузі міжнародного приватного права.

В науковій літературі з проблеми про сприйняття предмета правового регулювання міжнародного приватного права склалося декілька точок зору. Основна з них полягає у тому, що відносини, які складають предмет міжнародного приватного права, є відносинами цивільно-правовими у широкому розумінні цього слова. Цю точку зору відстоюють такі вчені, як: І.С. Перетерський, Л.А. Лунц, А.Б. Альтшулер, М.І. Брагінський, К.Ф. Єгоров, Г.К. Матвеев, О.О. Рубанов, О.М. Садіков та інші. Л.А. Лунц, наприклад, пише: «Міжнародне приватне право як галузь права ... є сфера відносин цивільно-правового характеру у вказаному широкому розумінні цього слова, які виникають у міжнародному житті» [1]. Прибічники даної точки зору вважають, що шлюбні та трудові відносини входять до системи цивільного права, не складають самостійної галузі права і завдяки цьому включаються у предмет правового регулювання міжнародного приватного права. Більш того, в обґрунтування своєї позиції вони посилаються на те, що трудові, шлюбні та інші відносини належать до предмета міжнародного приватного права у тій частині, в якій вони мають цивільно-правову природу. Прибіч-

никами цієї теорії наводяться й інші аргументи (регулювання в ряді європейських країн трудових, шлюбних відносин Цивільним кодексом) в обґрунтування того, що предмет міжнародного приватного права вичерпується відносинами цивільно-правового характеру.

Аналіз вказаної та інших точок зору з питання про предмет міжнародного приватного права дає змогу зробити висновок про те, що вказаний предмет правового регулювання не вичерпується лише цивільно-правовими відносинами, тому що, крім відносин, які регулюють норми цивільного права, в предмет міжнародного приватного права включаються відносини, які регулюються іншими галузями права (фінансового, податкового, державного, аграрного права та інших). При цьому не можна заперечувати і тієї обставини, що у предметі міжнародного приватного права цивільно-правові відносини переважають.

Проте, на наш погляд, ця обставина не є доказом того, що міжнародне приватне право можна розглядати як комплексну галузь права. Ми вважаємо, що міжнародне приватне право є самостійною галуззю права у національній системі права, оскільки має свій відокремлений, притаманний тільки даній галузі права предмет правового регулювання. З одного боку, він має тісний зв'язок з цивільним правом та іншими галузями законодавства приватного права. А з іншого боку, відносини, які складають предмет міжнародного приватного права, пов'язані з міжнародними відносинами. У цьому зв'язку і є специфічність предмета міжнародного приватного права.

Дане положення ми обґрунтуємо тією тезою, що при визначенні предмета міжнародного приватного права слід виходити з певних ознак, притаманних даним відносинам. На відміну від професора Дмитрієвої Г.К., яка розрізняє дві ознаки вказаних відносин [2], ми вважаємо, що відносини, які входять у предмет міжнародного приватного права, повинні характеризуватися сукупністю чотирьох ознак:

- 1) ці відносини мають міжнародний приватноправовий характер;
- 2) виходячи зі своєї юридичної природи, ці відносини є цивільно-правовими;
- 3) цим відносинам притаманна присутність іноземного елемента;
- 4) вони складаються за участю фізичних та юридичних осіб.

Виходячи з цих позицій, при юридичному аналізі фактично існуючих правовідносин можна стверджувати, що при відсутності хоча б однієї з вказаних ознак, вони (відносини) не охоплюються предметом міжнародного приватного права, а регулюються іншими галузями права.

Необхідність виділення першої ознаки вищевказаних відносин, притаманних предмету міжнародного приватного права слід пов'язувати з тим, що вони виходять за межі однієї держави (залишаються поза полем правового регулювання норм цивільного права). Інакше кажучи, міжнародне приватне право регулює міжнародні відносини, але не всі, а лише ту їх частину, котра не охоплюється нормами міжнародного публічного права (включаючи міжнародне податкове право, міжнародне кримінальне право, міжнародне адміністративне право). І.С. Перетерський вказує на те, що специфічною відмінністю цивільно-правових відносин, які входять до складу міжнародного приватного права, є те, що воно вивчає особливу

групу відносин, ті відносини, які мають міжнародний характер [3]. С.Б. Крилов стверджує, що «...нема сумніву в тому, що міжнародне приватне право має міжнародний характер» [3].

Предмет міжнародного приватного права складають тільки міжнародні приватноправові відносини, тобто відносини, які не мають владного змісту, складаються у сфері приватних інтересів майнового та особистого немайнового характеру фізичних та юридичних осіб. Стосовно сказаного ми керуємось тезою, яка отримала в теорії права широке розповсюдження про те, що міжнародні відносини поділяються на два види: міжнародні публічні відносини та міжнародні приватні відносини. Перші регулюються міжнародним правом, інакше кажучи, міжнародним публічним правом, а другі відносини регулюються міжнародним приватним правом. І тут ми пропонуємо міжнародне кримінальне право, міжнародне адміністративне право, міжнародне податкове право розглядати в межах міжнародного публічного права, не пов'язуючи вказані галузі права з внутрішнім національним законодавством. Оскільки в іншому разі певну частину вказаних відносин (міжнародних кримінально-правових, адміністративних, податкових та ін.) треба було б включати до міжнародного приватного права, що само по собі порушило б логіку розподілу всієї системи права на право приватне і право публічне.

Другу ознаку предмета міжнародного приватного права ми пов'язуємо з тим, що відносини, які його складають, є відносинами приватного характеру, і в цьому плані в теорії права цивільно-правові відносини і приватноправові відносини слід розуміти як поняття тотожні. Норми міжнародного приватного права не відносяться до сфери права публічного, яке регулює «державно-правові, адміністративно-правові, кримінально-правові та деякі інші відносини, які стосуються статусу та положення держави» [4]. Норми міжнародного приватного права, на погляд Р.А. Мюллерсона, регулюють відносини між несuverенними суб'єктами. Він підкреслює, що міжнародне приватне право регулює майнові та особисті немайнові суспільні відносини особливої категорії невідного характеру (горизонтальні відносини) [5].

Однак правова система України, яка склалася на даний момент, свідчить про те, що межі цивільного права не охоплюють всіх приватно-правових відносин, які склалися у суспільстві. Це підтверджується наявністю цілого ряду самостійних галузей законодавства, котрі регулюють вказані приватноправові відносини не на підставі ЦК, а на рівні інших кодифікаційних актів (КЗпП, КпЦС, Земельний кодекс і т.д.).

На наш погляд, слід виходити з висловленої вперше в науці Пушкіним О.А. і цілком не усвідомленої точки зору про те, що тільки цивільне право повинно регулювати майнові відносини.

Третя ознака відносин, які складають предмет міжнародного приватного права, пов'язується з присутністю в цих відносинах іноземного елементу. В юридичній літературі іноземний елемент називається ще й як міжнародний, і ці поняття використовуються як синоніми. Але при більш детальному дослідженні вказаних термінів слід визнати, що ці поняття різні, у зв'язку з чим ми і розрізняємо як самостійку ознаку предмета міжнародного приватного права міжнародний приватноправовий характер

цих відносин. Оскільки відносини можуть бути міжнародними, але не містити в собі іноземного елемента (відносини, які регулює міжнародне публічне право) і можуть містити іноземний елемент, але не будуть регулюватися нормами міжнародного приватного права (відносини, які регулюються нормами міжнародного кримінального права).

В юридичній науці саме поняття іноземного елемента не вироблено. Визначення іноземного елемента пов'язується з його видами, таких видів три:

а) майнові відносини, суб'єктом яких виступає сторона, яка виходячи зі свого характеру, є іноземною. Це може бути громадянин іноземної держави, іноземна організація або навіть іноземна держава,

б) майнові відносини, коли всі їх учасники належать до однієї держави, але об'єкт (наприклад, спадкове майно), у зв'язку з яким виникають відповідні відносини, знаходиться за кордоном;

в) майнові відносини, виникнення, зміна або припинення яких пов'язане з юридичним фактом, який мав місце за кордоном (заподіяння шкоди, укладання договору, смерть і т. ін.).

З метою кращого засвоєння навчального матеріалу з міжнародного приватного права для вивчаючих курс міжнародного приватного права та для наукового обговорення ми пропонуємо наступне поняття іноземного елемента:

«Під іноземним елементом слід розуміти структурний елемент міжнародного приватноправового відношення у вигляді іноземного учасника (фізичної або юридичної особи), у вигляді об'єкта, який знаходиться за кордоном, або юридичного факту, що мав там місце».

Четверта ознака – необхідність участі у відносинах, які складають предмет міжнародного приватного права, фізичних або юридичних осіб пов'язується нами з юридичною природою відносин, які регулюють норми міжнародного приватного права, і цю ознаку не слід вважати додатковою (на що вказує Дмитрієва Г.К.), оскільки норми міжнародного приватного права регулюють цивільно-правові відносини (приватні), а останні саме і виникають за участю громадян та організацій. При наявності інших суб'єктів відносини будуть іншого характеру, у зв'язку з чим дана ознака носить самостійний характер. А в тих випадках, коли суб'єктом міжнародного приватного права є держава (міжнародна організація або інший суб'єкт публічного права), на протилежному боці завжди повинен бути громадянин, або юридична особа.

Виходячи з вказаних ознак, можна окреслити коло тих відносин, які входять до предмета міжнародного приватного права, та стверджувати, що його становлять різноманітні суспільні відносини міжнародного характеру які, виходячи із своєї юридичної природи, є цивільно-правовими, формуються за участю фізичних та юридичних осіб та ускладнені іноземним елементом.

На підставі зазначеного, виходячи із вказаного предмета міжнародного приватного права, ми пропонуємо наступне визначення міжнародного приватного права:

«Міжнародне приватне право – це галузь права, яка регулює міжнародні відносини цивільно-правового характеру, що виникають за участю фізичних та юридичних осіб і ускладнені іноземним елементом».

Список літератури:

1. Лунц Л.А. Международное частное право. М., 1984. 2. Международное частное право / Под ред. проф. Дмитриевой Г.К. М., 1994. 3. Перетерский И.С., Крылов С.Б. Международное частное право. М., 1959. 4. Пушкин А.А., Самойленко В.М. Гражданское право. Х., 1996. 5. Мюллерсон Р.А. О соотношении публичного, международного частного и национального права // Сов. государство и право. 1982. №2.